
OVIDIUS AKARVA SEM TUDOTT SEGGET NYALNI

VARGA LÁSZLÓ EDGÁR BESZÉLGETÉSE
HORVÁTH BENJI KÖLTŐVEL, SLAMMERREL,
SZERKESZTŐVEL, A BEATWÁNDOR NEVŰ
PRODUKCIÓ TAGJÁVAL

Az önreklámozó művészek korát éljük, miközben az olvasási szokások és a könyvpiac soha nem látott iramban változnak át. Nem érzed azt, hogy manapság az irodalom is egyre inkább terméké válik, hogy a művészek is elkezdtek piacban gondolkodni?

Valóban úgy működik, ahogy Mark Fisher felhívta rá a figyelmet, amit ő kapitalista realizmusnak nevez. Ez nem ideológia, hanem egy atmoszféra, egy teremtett valóság. És a valóság mindig egyoldalú, mindig egy tálat valóságról van szó vagy egy adott ember által elgondolt valóságról, valakinek az igazáról. A kapitalista realizmusnak az a nagy bűvölete, hogy képes arra, hogy az ellene irányuló megmozdulásokat is önmagába integrálja, és eladja, legyen szó antikapitalizmusról vagy bármiről. Egy ördögi kör, amiből nagyon nehéz kiszabadulni, ezért van az, hogy a korrupcióra csak legyintünk, hogy úgysem lehet másképp, ezért van az, hogy mindenki kezdi elhinni, hogy tényleg csak a pénz beszél, csak a pénzzel lehet megoldani a dolgokat, mert egy olyan valóságnak vagyunk a fogyasztói és táplálói, ami elhiteti velünk, hogy nincs más alternatíva, ez az egyetlen, ami működni tud. És ez logikusnak is tűnik, könnyű azt mondani, hogy a történelem ismétli önmagát, hogy nincs kiút, hiszen nagyvonalakban valóban sokszor látjuk ismétlődni azokat a dolgokat, amelyek főleg az emberi mohósághoz vagy zsarnoksághoz köthetők, és ezek mindig is ismétlődni fognak, nem lehet őket csak úgy eltörölni a föld színéről. Ugyanakkor nem jutottunk volna el A-ból B-be, ha nem volna változás. Változás mindig van, igaz, a jelenben nem mindig lehet eldönteni, hogy az aktuális változások milyen irányba visznek. Viszont törekedni lehet: nincs fejlődés anélkül, hogy ne

gondolkodnánk „a dobozon kívül”, ne találjunk ki valami újat, ne keressünk alternatívát. Mark Fisher azt mondja, hogy a kapitalista realizmust úgy lehet esetleg legyőzni, ha felmutatjuk, hogy hol nem működik, megmutatjuk, hogy nem mindenható ez a rendszer, és megkeressük és megmutatjuk az alternatívákat. Ez most még nehezebb, mint amikor ő megírta a könyvét, de én úgy vagyok vele, hogy kicsi szinten csinálom a dolgom úgy, ahogy tudom, és nyilván én is tévedek, én is kiszolgálom ezt a realitást, mert nem tudom elkülöníteni az életemet tőle, viszont igyekszem megtenni a magamét ahhoz, hogy alá is álljak, ahol lehet.

Beszéltél egy interjúban arról, hogy a mi generációnk és egyáltalán a rendszerváltás környékén született generációk valamiféle csalódásban nőttek fel. Mi ennek a csalódásnak, bizonytalanságnak az oka szerinted?

Nagyon nehezen tudnám én is körülírni, mik az okok, hogyan jutottunk idáig. És nagyon nehéz a mi generációnk legitimitását megvédeni az előtünk lévőkkel szemben, mert ők sokkal nehezebb (vagy nehezebbnek tűnő) periódusból jöttek ki, és az ő álláspontjuk általában az, hogy mit siránkozunk, miért nem viselkedünk és csináljuk a dolgunkat, hiszen könnyebb nekünk, mint nekik volt. Általában alábecsüljük azt, hogy mennyire fontos egy ember pszichikai fejlődése, hogy mennyire meg lehet bénítani valakit elvárásokkal vagy egyszerűen régi görcsökkel. Ha valaki azt hallja egész fiataloknál, hogy bezzeg neki milyen könnyű, ugyanakkor meg le van sajnálva, megmondják neki, hogy ne álmodozzon, ne akarjon nagy dolgokat, hanem csak szépen csinálja végig úgy, ahogy a rendszerben elvárják tőle, ha folyamatosan hangsúlyozzák, hogy neki mekkora szabadsága van, viszont nincs semmilyen más lehetősége, nem segít neki senki alternatívákkal, akkor abból egy elég nyomorult ember lesz. De, nyilván, ezek nagyon árnyalt, összetett dolgok, nem lehet visszavezetni egyszerű okokra azt, amik lettünk. Nagyon fontos az is, hogy mi a a kétezres évekig alig láttunk számítógépet, a mai fiatalok pedig gyakorlatilag úgy nőnek fel, hogy a kezükben van az okostelefon, azon kommunikálnak, azon játszanak, azon nézik a filmeket, nekünk meg ez egy kurva nagy robbanás volt. Megérkezett az internet, hirtelen kinyílt a világ, és úgy tűnt, hogy ezentúl már mindenre lesz lehetőség. Mai szemmel ez nevetséges, ahogyan akkor láttuk. Meg kellett tanulnunk ebben az új világban tájékozódni, viszont akik tizenöt éves koruk előtt tanulnak bele az egészbe, azoknak már sokkal könnyebb. Kamaszkorunkban hirtelen nagyon éleset változott a világ, és sokan csak még jobban összezsugorodtak. Azt éreztük akkor, hogy mekkora nyitás van, mennyi minden van a világban, mennyi mindent lehetne csinálni, miközben a mi lehetősé-

geink még mindig nagyon le voltak szűkítve, még mindig nem lehetett becsületesen megoldani semmit, még mindig – a mai napig – a régi rendszer asztal alatti megoldásainak voltunk a rabjai. Aztán pedig beütött a válság, ami tényleg mindenkit kiábrándított, aki addig nem volt még kiábrándulva. Nem volt annyira durva, mint ahogy mindenki számított rá, de azért megviselt mindenkit. Szóval a kétezres évek számunkra arról szólt, hogy megnyílt a világ, de rögtön ki is kellett ábrándulnunk belőle. Mostanra más, most inkább a fenyegetettség-érzés erősödik fel, nem a kiábrándultság. Látjuk, hogy háború van a világban, gazdasági háború van mindenütt, és hálásak vagyunk a biztonságunkért, de rettegünk, hogy mikor fogjuk elveszíteni. Türelmetlenek vagyunk, és félünk. A kiutat a magam részéről csak abban látom, ha önmagunkat fejlesztjük a lehető legkitartóbban és következetesebben anélkül, hogy elfogadnánk azt, hogy ennél többet nem tudunk. Az utánunk jövő generációk, úgy látom, sokkal talpraesettebbek, jobban tájékozódnak. Az már egy másik kérdés, hogy mi marad, mert tényleg hatalmas létbizonytalanság van. Hiába van most jobb dolgunk, hiába vannak coffee shopok és fagyizók Kolozsváron mindenütt, és talán a fizetésünk is jobb, mint a tizenöt évvel ezelőtti harmincasoknak, de ez még mindig csak a mi teremtett kapitalista realizmusunk, ami csak egy szellemvár, de táplál minket, és mi megesszük, mint mindenki más, miközben a világ egyik legnagyobb gazdasági és katonai hatalmának élén egy olyan olvasatlan futóbolond van, mint a Donald.

Mi a hitelesség számodra? Mitől hiteles egy művészeti alkotás?

Amikor iskolákba megyünk felolvasni, mindig szóba kerül a verselemzés, amit mindenki nagyon utál – tudjuk a klasszikus anekdotát Arannyal, hogy „gondolta a fene”. Én is gyűlöltem a verselemzéseket, engem sokkal inkább az érdekelt diákkoromban is, hogy még milyenfajta értelmezési lehetőségei vannak az illető versnek, mi az, amin lehet vitatkozni, és nem kell bemagolni, mert minden, amit be kell magolni, az hülyeség vagy hülyeséghez vezet. Ha vannak is matematikai szabályok és képletek, amik örök érvényűek, ha csak bemagoljuk, azzal önmagunkat bénítjuk meg. Előbb meg kell érteni a képletet, és nem csak úgy megjegyezni, mert akkor csak hülyébbek leszünk. Nyilván ez nekem egyik nagy bajom volt az iskolarendszerrel. Adott ponton egészen jó lettem matekból, volt egy magántanárom, anyám meg folyton mondogatta, hogy nekem jó fejem van a matekhoz, csak lusta vagyok, én meg elfogadtam, hogy lusta vagyok, mint olyan sokan a nemzedékemből, akik szintén elfogadták, amit magukról hallottak. De valójában nekem az volt a bajom a matematikával és a fizikával is, hogy nem

volt ideje a tanárnak, hogy nekem külön elmagyarázza, az a képlet miért van úgy. Ha nagy ritkán ki tudtam szedni egy magyarázatot a tanáromból, azt megjegyeztem, és a mai napig tudom. Szóval mindig azt szoktam mondani a sulikban, hogy ha valaki valamit megírt, az addig neki nagyon fontos volt; nyilván azért írok meg valamit, mert az nekem élet-halál kérdés, legalábbis akkor így érzem. Viszont miután már megírtam, és valaki olvas, teljesen mindegy lesz, hogy számomra az mit is jelentett akkor – az már csak rám tartozik. Ha kiadom a művet a kezemből, lehet, hogy lesznek reményeim arra nézve, hogy ezt majd megérti valaki úgy, ahogy én értettem, és az nagyon fasza, ha tényleg így történik, nagyon tudok neki örülni, de attól kezdve, hogy kiadtam a kezemből, nem az számít, hogy nekem mit jelent, hanem az, hogy az olvasónak mit jelent. El szoktam mondani a diákoknak, hogy nagy hülyeség ez a verselemzés, annyiban jó csupán, hogy bizonyos támpontokat, utalásokat le tudunk tisztázni, de az is csak arra, hogy utána meg tudjuk beszélni. Nekem okosodnom kell, hogy megértssem a jelrendszert, amire felépül a vers, de onnan tovább az egész már csak nekem szól és annak, akivel beszélek róla. Befogadóként azt kell megtalálnom egy szövegben vagy bármilyen műalkotásban, ami rám tartozik. Attól válik hitelessé, hogy valami engem szólít meg, és azzal esetleg tudok azonosulni vagy meg tudom osztani. Lehet, hogy annak a valaminek már semmi köze ahhoz, amit a művész akart, de mivel nekem fontos az az olvasat, a műalkotás mégis hiteles, és működik. Onnan már teljesen mindegy, hogy ki írta, és mire gondolt közben. Van az ellentét Horatius és Ovidius között. Horatius nagyon jól tudott segget nyalni, és jó költő is volt. Megírta például a *Százados éneket*, amelyet Augustus császár kedvenc isteneinek ajánl. Ovidius ezzel szemben zseniális költő volt, de egyszerűen képtelen volt segget nyalni. Volt benne valamiféle belső szabadság, ami ezt nem engedte meg, pedig nagyon igyekezett. Miután száműzték, a *Levelek Pontusból* című kötete gyakorlatilag arról szól, hogy igyekezett visszakönyörögni magát Rómába és a császár kegyeibe. A fő műve viszont az *Átváltozások* volt. Abban van egy ének, ami elüt a többitől, ami nem egy konkrét átváltozás története, hanem egyfajta világnézete úgymond az átváltozásnak. Ebben az énekben egy Pythagorasz nevű bölcs prédikál, nagyon érdekes dolgokat mond. Elmondja, hogy minden megváltozik, minden elmúlik, és azáltal, hogy elmúlik, helyet ad az újnak, azt táplálja, és így minden örökké él, és örökké mozgásban van, de minden, ami földi, az el fog enyészni. Viszont van egypár sor ebben az énekben, ahol kitér Rómára, az pedig nagyon vicces, mert, miután felhossa a makedón birodalmat és egyéb példákat, hogy

szemléltesse, hogyan múlik el minden, akkor egyszer csak azt mondja, hogy Róma örökké csillogni és villogni fog, örökké élni fog, és soha nem lesz vége. Ez az, ami számomra nagyon sokat elmond magáról Ovidiusról is. Megpróbált ugyan segget nyalni, de közben ezt olyan cinikusan tette, hogy abba az énekbe csempészte be azt, hogy Róma örök, ahol egyébként prédikációt tart az elmúlásról. Aztán a történelemből tudjuk, hogy hogyan lett. Számomra a hitelesség itt kezdődik, amikor már akarva sem tudom eladni a művemem csak azért, hogy nekem kényelmesebb legyen, vagy többet nyerek belőle. Ovidius akarva sem tudott jobban segget nyalni. Amikor valaki művészként, gondolkodóként behódol és eladja magát, az biztosan a művei minőségének a rovására megy, és elveszti a hitelét. Ez persze nem azt jelenti, hogy nem lehet nagyon is népszerű valami, ami hiteltelen.

Tehát egy művész alapvetően mindig ellenzékben kell legyen?

Igen, de alapvetően mindig ellenzékben van önmagával szemben is. Persze nem azt mondom, hogy pusztán a tiltakozástól leszünk hitelesek. Attól leszünk hiteles művészek, ha felvállaljuk azt, hogy gyengék is vagyunk, önmagunkkal szemben is ellenzékben vagyunk, és attól, hogy művészek vagyunk, nem vagyunk többek másoknál, és nem vagyunk jobb emberek, viszont küzdünk érte, és nem adjuk fel ezt a küzdelmet. És nem engedjük azt sem, hogy a korábbi hibáink felzabáljanak, mert akkor a következő lépés megint hibás lesz.

A művész lét tehát egy folyamatos önfejlesztés.

Szerintem mindenkinek a léte az kéne legyen. Azt gondolom, nincs olyan, hogy felnövés – a fejlődés folyamatos. Nem lehet elbújni diplomák, minősítések vagy díjak mögé. Aki azt gondolja, hogy ő be van fejezve, vagy nagyobb súlya van azért, mert van egy CV-je vagy diplomája, az nagyon nagy tévedésben van. Az ember, amíg él, addig fejlődik, és ugyanúgy tanulhat a legkisebbtől, mint az általa legnagyobbnak tartott akárkitől is. Attól is sokat tanulhatok, akivel elsőre nem lennék hajlandó szóba állni, ha van elég türelem és alázat bennem, hogy mégis szóba álljak vele. Akkor is, ha meg vagyok róla győződve, hogy egy olyan emberről van szó, aki tévedésben van vagy akár kártékony.

Keresztény közegben nőttél fel, édesapád református lelkipásztor. Mennyire fontos neked a hit, és mennyire próbáltál lázadni az ellen, ahogyan neveltek?

Nagyon fontos, de tizenöt éves koromban nagyon radikálisan elkezdtem ellene lázadni, annyira, hogy mindent megtagadtam, amit addig tanultam. Úgy éreztem, hogy félrevezettek. Most már tudom, hogy a szüleimre haragudtam, és nem volt ez a harag feltétlenül igazságos, és tudom,

hogy a legjobb szándékkal viszonyultak hozzám. Mégis úgy éreztem, hogy elzártak a világtól azért, mert meg akartak tőle óvni. Nagyon haragudtam, azt hittem, hogy emiatt lettem egy lúzer az osztályban, emiatt maradtam ki egy csomó mindenből, hogy nem éltem igazán. Ez két-három évig tartott, aztán ráébredtem, hogy előbb nekem kell őket megértenem, nem várhatom el, hogy ők értsenek meg engem, mert ők már megharcolták a magukét, és attól kezdve megpróbáltam ennek megfelelően hozzáállni a dologhoz. Ez sokat segített, mára azért már nagyon jó viszonyban vagyunk ahhoz képest. Tudom, hogy a szüleimtől és a közösségtől, amiben nevelkedtem, kritikai gondolkodást kaptam, és reflexióra való készséget. Megtanultam megtartani azt, amiről úgy érzem, hogy jó, és fontos tud lenni, és aminek hasznát vehetem, és elengedni azt, ami megbénít, és pokollá teszi a mindennapjaimat. Nagyon fontos számomra a hit. Meg vagyok róla győződve, hogy a hitnek olyan ereje van, amivel megteremtjük a saját valóságunkat, és ezáltal a kollektív valóságot is. De ha azt mondom, hogy nem hiszek semmiben, az is egyfajta dogma, ami meghatározza a mindennapjaimat. Nem is az a kérdés, hogy hiszünk-e istenben, hanem inkább az, hogy mi közünk van ahhoz, amiben hiszünk, és miért hiszünk benne. Ez pedig már egy személyes kérdés. Nem tudom, hogy isten micsoda vagy kicsoda. Azt sem tudnám neked pontosan megmondani, hogy az az isten, istenek vagy az az univerzum, világszellem vagy akármi, amiben én hiszek, az pontosan micsoda vagy kicsoda. Viszont azt gondolom, naiv dolog lenne azt hinni, hogy csak a materiális valóság van, és semmi más. Számomra egyértelmű, hogy sokkal több van, és sokkal árnyaltabbak az összefüggések, és azt gondolom, hogy a megteremtett összefüggések is megteremtik a valóságukat. Állítólag megkérdezték a Dalai Lámától, hogy lehetséges-e a lélekvándorlás egy mesterséges intelligenciába, amire, miután elmagyarázták neki, hogy mi is az a mesterséges intelligencia, azt válaszolta, hogy természetesen. Én azt szoktam mondani, hogy mindenben hiszek, de megválogatom, hogy miről veszek tudomást. De így sem teljes a kép. Számomra nagyon fontos a spiritualitás, fontos a meditáció, tudom, hogy a fizikai mozgásnak is köze van a mentális egészséghez, és az én spirituális létemhez, ugyanúgy, ahogy az imának. És mindegy, hogy kihez vagy mihez imádkozom, azt éppen egy tárgy vagy egy személy reprezentálja a tudatomban – mert mindkettőnél több. Van egy nagyon szép dokumentumfilm, az a címe, hogy Oh My God, amiben a rendező körbejárja a világ eldugott és ismert helyeit egyaránt, és megkérdezi az ottani emberektől, hogy mi az az isten. Izraelben teljesen véletlenül rátalál egy palesztin imámra és egy zsidó rabbira, akik testvéri jó

barátok, kézen fogva járnak az utcán, és elmélkednek. A rabbi azt válaszolja a kérdésre, hogy isten a köztünk lévő üres tér, ami összeköt. Ugyanebben a filmben egy másik rabbi azt mondja, hogy ő nem hisz istenben, mert istennek semmi köze a létezéshez. Szoktam imádkozni, és hiszek benne, hogy ennek van értelme, és hiszek benne, hogy az, amivel kapcsolatba lépek, ha egyáltalán kapcsolatba lépek valamivel, vagy az, amit érzek, aminek kiszolgáltatatom magam az ima vagy a meditáció közben, az nálam sokkal több, és én is a része vagyok.

Slammerként, a Beatwándor nevű produkció tagjaként és költőként is gyakran szerepelsz közönség előtt. Mennyire kapcsolódik a művészi létedhez a rocksztár attitűd? Egyáltalán van-e benned sztárság-tudat?

Persze hogy van, és bőven van bennem hiúság is. Amikor 12–13 évesen láttam a VH1-on egy dokumentumfilmet a Red Hot Chili Peppers-ről, akkor elképzelttem, hogy én is olyan rocksztár leszek, mint Anthony Kiedis. De soha nem volt az az életcélom, hogy rocksztár legyek, bár nyilván én is teszek érte adott esetben, hogy az legyek, amikor tetszik a dolog, de sokszor meg taszít. Van olyan, amikor azt szeretném, hogy senkihez semmi közöm ne legyen, senki ne tudjon rólam, csak élhessem a kis, csendes életem, máskor meg nagyon is jólesik, hogy bejövök egy kocsmába, és felismernek, összesúgnak a hátam mögött, jólesik, ha néha arrogáns lehetek, vagy nyomhatom a hülye szöveget, de az csak szöveg, és csak szerep. Amikor néhány éve hazaköltöztem Budapestről Kolozsvárra, én lettem az új slam-bajnok, és elkezdtem aktívan részt venni a Slam Poetry Erdély rendezvényein mint szervező és mint fellépő. Elkezdett nagyon ipari szinten működni a dolog, produktumokat kellett létrehozni, és én is egy termelővé váltam. Rohanás volt az egész, folyton kellett egy új szöveget írni, csak azért, hogy legyen közönség, hogy jó legyen. Aztán lett, ami lett az egészségből, szétesett, otthagytam, és utána kábé egy évig nem tudtam egy jó szöveget írni. Nagyon elgondolkodtam akkor azon, hogy mit is akarok, mit csinállok, és milyen az én ritmusom, mert azt már előtte megfogadtam, hogy többet nem fogok sietni, viszont akkor muszáj volt, és azon kaptam magam, hogy kezdek megint egy állhatatlan fasszá válni, olyanná, amit már ismerem korábról valamennyire. Akkor rájöttem, hogy amikor azt látom, hogy az én elégedettségem, boldogságom külső tényezőktől függ, akkor baj van. Amikor elkezdett rosszul érinteni az, hogy csak tíz embernek vagy ötnek olvasok fel, akkor elkezdtem azon gondolkodni, hogy ez így nincs rendben, ez nem kéne engem rosszul érintsen, hiszen az a pár ember tényleg kíváncsi volt arra, amit felolvasok. Meg kellett tanulnom újra értékelni azt a kö-

zönséget, amelyik éppen kíváncsi rám. Most előfordul, hogy nagy közön-
ség előtt lépek fel, és megtörténik, hogy csak tíz ember előtt, de most már
elsősorban az a fontos számomra, hogy amit átadok, azt őszintén adjam át.
Jó dolog a rocksztárság, de nagyon fontos az, hogy az, aki én vagyok, az
nem csak ennyi, és semmi esetre sem függhet ilyesmitől.

*A tavaly elhunyt és mindkettőnk által közelről ismert Bréda Ferenc például
gyakran hasonlította az ösztönös költőket a sámánokhoz. Mi a véleményed erről?*

Számomra valahogy úgy tűnik, hogy régen voltak a sámánok, most pe-
dig vannak költők, orvosok, politikusok, papok, pszichológusok, vannak jó
barátok, akiknek el lehet mondani mindent stb. Azt hiszem, hogy ezeknek
az embereknek hasonló felelősségük van, mint annak idején a sámánok-
nak. Nekik kötelességük bizonyos esetben többet látni, és több mindenbe
belemászni, mint másoknak. Ha én vállalom azt, hogy az, amit csinálok,
nemcsak engem érint, akár művészként, akár orvosként, az egy rohadt nagy
felelősség. És azt gondolom, hogy ezek összefüggnek. A művészet, amit
befogadok, ami elgondolkodtat, kihat a döntéseimre, a mindennapjaimra
és a mentális egészségemre is. Ma olvastam egy érdekes esszét arról a bot-
rányról, ami a katolikus egyházban volt az utóbbi években, amikor renge-
teg pedofília-ügy felszínre került. A szerző, William Brodrick leírja, hogy
az ilyen ügyekben hogyan tud kiderülni az igazság, és hogyan tanulhatunk
ebből, melyek azok a fórumok, amelyek ezt lebonyolítják. Az egyik az ok-
nyomozó újságírás, a második a nyilvános kivizsgálás, a harmadik pedig a
tényleges jogszolgáltatás, a bünvádi per. De azt is felveti, hogy a negyedik
a fikció, azaz a regényirodalom. Az író elvégzi a kutatómunkát a témában,
és megalkot egy történetet, ami aktuális problémákat érint, vagy, ha nem
is annyira aktuálisakat, de mindenképpen olyanokat, amelyekből tanulni tu-
dunk és tanulnunk kell, és amire építkezni tudunk a későbbiekben. Azt gon-
dolom, hogy a művészet is ugyanolyan fontosszolgálat és felelősség, mint
a tudomány. Építkezniük kell egymásból, mindkettő olyan dolog, ami az
embert a gyógyuláshoz tudja segíteni. Nem hiszek a művészetben csak a
művészetért. Annak semmi köze az én valóságomhoz.

*Tehát a művésznek kell legyen egyfajta profétikus, iránymutató szerepe a
társadalomban?*

Szerintem van neki, ha akarja, ha nem. És amikor ezt a felelősséget el-
utasítja, akkor az a társadalomra, de főleg rá nézve rossz. Régen a sámá-
noknak utazniuk kellett, kipróbálni új dolgokat, kitenni magukat olyan
mélységeknek, amiknek nem tette ki magát akárki. Így kéne működnie a
művészetnek, a tudománynak és minden egyébnek is. Ahhoz, hogy előre

jussunk, természetesen vállalnunk kell egy csomó rizikót. Mindenképpen felelősségvállalás minden, amit csinálok, az a pálya, amit választottam. És bármilyen pályára lépek, legyek bár orvos, színész vagy vasutas, a saját pályámon is okosabb, innovatívabb és fejlődőképesebb leszek, ha komolyan veszem a többit is. Ha például mozdonyvezetőként olvasok filozófiát, az lehet, hogy segíteni fog feldolgozni azt, ha esetleg valaki az én mozdonyom elé veti magát. Egészségtelennek tartom azt a hozzáállást, hogy mindenki maradjon a szakmájában, és a világ többi része majd működik magától. A világ többi része is a részünk. A sámánnak az volt a dolga, hogy összekösse a hétköznapit a transzcendenssel. Adjon magyarázatot arról, hogy mi miért történik. Ez a dolga a regényírónak és a költőnek is, mint ahogy a filozófusnak, a pszichológusnak vagy az orvosnak. Ez a dolga a kőművesnek is, hiszen amit felépít, az is egy folyamat része, aminek van előzménye és következménye is.

Mik a legközelebbi terveid?

Van már egy verseskötetnyi kéziratom, amit le is adtam, de valószínűleg 2020 előtt nem fog megjelenni. Egyébként nyár óta nem igazán írtam verseket, mostanában sokkal jobban foglalkoztat a próza, de erről egyelőre nem akarok többet mondani. Majd kiderül, hogy mit tudok megcsinálni abból, amit szeretnék, és mit nem.